

Брулевич Володимир Віталійович,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри державно-правових наук та міжнародного права Державного біотехнологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті автор досліджує особливості судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення в Україні. Автор розглядає правове положення громадян у справах про адміністративні правопорушення, основні правові засади процесуального забезпечення судового захисту прав громадян, а також особливості судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з визначенням факту правопорушення, відшкодуванням моральної шкоди та виконанням рішень суду.

Ключові слова: адміністративне судочинство, судовий захист, права громадян, адміністративне правопорушення.

Постановка проблеми. Проблема судового захисту прав громадян в адміністративних справах може включати в себе декілька аспектів. Одним з них є недостатня доступність судового захисту для громадян у справах, які стосуються державних органів та органів місцевого самоврядування. Другим аспектом може бути недостатня ефективність судової системи в розгляді адміністративних справ, зокрема відсутність достатньої кількості кваліфікованих суддів та працівників суду, а також недостатня швидкість розгляду справ. Третім аспектом може бути недостатня якість рішень судів у адміністративних справах, що може бути наслідком неповної правової грамотності суддів, недостатньої обґрунтованості рішень або впливу політичних чинників.

Судовий захист прав громадян є важливою складовою демократичної правової держави. Справи про адміністративні правопорушення також вимагають судового захисту прав громадян. Через це виникає необхідність дослідження особливостей судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення.

Щоб вирішити ці проблеми, можуть бути запроваджені різні заходи, включно з забезпеченням належного фінансування судової системи, залученням кваліфікованих суддів та персоналу, підвищенням правової грамотності суддів та інших працівників суду, встановленням якісних стандартів для рішень судів та механізмів їх контролю, а також забезпечення відкритості та доступності судової системи для громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення питання особливостей судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення залишається актуальною проблемою, до якої неодноразово зверталися

у своїх дослідженнях такі вчені-адміністративісти: Н. Власенко, Є. Гетьман, Н. Дубина, О. Кобзарь, Н. Каменська, Д. Лилак, Д. Лук'янець, О. Майстренко, О. Нестеренко, С. Погребняк, В. Порада, Є. Теплюк, Н. Тимченко, К. Шустрова. Зацікавлення станом забезпечення права на доступ до публічної інформації також проявляли експерти громадських організацій, серед яких І. Андрусів, Т. Дембіцька, О. Зеленцов, І. Лукеря, М. Цуркан та інші.

Постановка завдання. Судовий захист прав громадян у справах про адміністративні правопорушення є одним з основних засобів захисту прав людини в українській правовій системі. Захист прав громадян є важливою складовою демократичної держави та гарантує їх права та свободи. У цій статті розглянемо основні аспекти судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Судовий захист прав громадян у справах про адміністративні правопорушення є важливою складовою системи захисту прав людини. Особливості такого захисту полягають у тому, що справи про адміністративні правопорушення розглядаються не судами загальної юрисдикції, а спеціалізованими органами (наприклад, адміністративними судами), які здійснюють контроль за дотриманням законів про адміністративні правопорушення.

Одним з основних принципів судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення є принцип правової демократії. Цей принцип полягає у тому, що кожен громадянин має право на судовий захист своїх прав та свобод, а судова влада повинна діяти на основі закону й захищати права та свободи громадян. До того ж важливим принципом є презумпція невинності, згідно з якою кожен громадянин вважається невинним, доки не доведено його вину у вчиненні правопорушення.

Інший важливий принцип судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення – це право на захист. Кожен громадянин має право на захист своїх прав у суді, включно з правом на звернення до адвоката, представника та інших професійних юридичних осіб для захисту своїх інтересів у судовому процесі. До того ж кожен громадянин має право на звернення до суду для захисту своїх прав, включно з правом на апеляційне, касаційне та конституційне оскарження рішень суду.

Також важливим принципом судового захисту прав громадян є принцип обґрунтованості та доступності судового рішення. Суд повинен надавати обґрунтування свого рішення, враховуючи всі обставини справи та докази, що були представлені. До того ж рішення суду повинно бути доступним для кожного громадянина та мати зрозумілу мотивацію.

Судове рішення у справах адміністративної юрисдикції – це акт правосуддя, ухвалений іменем держави у відповідній процесуальній формі на підставі пов-

ного, об'єктивного, всебічного й неупередженого аналізу всіх фактичних обставин адміністративної справи згідно з нормами матеріального та процесуального права у чіткій відповідності з конституційними засадами та принципами адміністративного судочинства, котрим адміністративний суд вирішує публічно-правовий спір сторін по суті; зупиняє чи закриває провадження у справі, залишає позовну заяву без розгляду або приймає рішення щодо інших процесуальних дій чи клопотань, що набирає законної сили та підлягає обов'язковому виконанню на всій території України у порядку, встановленому адміністративно-процесуальними нормами [7, с. 57].

З погляду В. С. Стефанюка суть рішення адміністративного суду полягає в тому, що воно є основним і найважливішим актом правосуддя, ухваленим іменем України, і спрямованим на захист прав, свобод та законних інтересів громадян, організацій, державних і суспільних інтересів, зміцнення законності і правопорядку, на запобігання правопорушенням, виховання у громадян і посадових осіб поваги до Конституції і законів України, честі й гідності людини [10, с. 289].

Для забезпечення ефективного судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення необхідно дотримуватися основних принципів правосуддя, як-от презумпція невинності, право на захист та принцип обґрунтованості й доступності рішення. До того ж важливо, щоб громадяни мали можливість оскаржувати рішення в апеляційному, касаційному та конституційному порядку. Незважаючи на те, що судовий захист прав громадян у справах про адміністративні правопорушення є важливою складовою правової системи держави, існують певні проблеми, які ускладнюють його реалізацію.

Одна з основних проблем полягає у тому, що суди, які розглядають справи про адміністративні правопорушення, часто не мають достатньої кваліфікації та досвіду, щоб вирішувати складні правові питання. Це може призводити до неправильних рішень та порушувати права громадян. Варто зазначити, що адміністративні правопорушення можуть мати значний вплив на громадський порядок і забезпечення безпеки, тому важливо мати кваліфікованих та досвідчених суддів, які можуть ретельно розглядати справи та приймати обґрунтовані рішення. Також проблемою є відсутність ефективних механізмів забезпечення виконання судових рішень у справах про адміністративні правопорушення. Часто вироки не виконуються, що порушує права потерпілих та підриває довіру до судової системи в цілому.

Перспективним, наприклад, видається встановлення адміністративно-судової моделі, за якою нормативно-правові акти, які опосередковують користування правами і свободами людини, проходили б попередню «експертизу» у спеціальній палаті Вищого адміністративного суду, водночас слід зазначити, що коло суб'єктів, які мають право приймати акти, що зачіпають права і свобо-

ди громадян, має бути значно зменшеним. Зрозуміло, ця пропозиція на теперішній час не має характеру першочергової, однак вона розділяється вченими-практиками як зарубіжжя, так і України [5, с. 58].

До інших проблем судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення можна віднести недостатню прозорість та відкритість судового процесу. Зокрема, не завжди можна зрозуміти, як суд прийняв рішення, або які аргументи сторін були враховані в процесі судового розгляду. Це ускладнює контроль за діяльністю суду та може порушувати довіру до його рішень.

Прийняття у 2011 році спеціального Закону України № 2939-VI [6] стало складовою системи гарантій забезпечення прозорості здійснення управлінської діяльності. Право на доступ до інформації являє собою гарантоване право кожного отримувати безпосередньо від органів державної влади, органів місцевого самоврядування й відповідних посадових і службових осіб необхідні офіційні документи, а також іншу важливу інформацію про поточну діяльність цих органів та інших розпорядників публічної інформації [9, с. 265].

Як підкреслює Н. М. Тимченко, попри визначену процедуру доступу до публічної інформації, судовий захист має низку недоліків і колізійних суперечностей. Зокрема, одним із таких недоліків визначається відсутність законодавчої дефініції «службової інформації» [11, с. 39–40].

Як зазначає В. В. Кирильчук, переважна більшість населення не визначає критеріїв віднесення тих чи інших відомостей до категорії «публічна інформація», що зокрема обумовлено недостатнім рівнем правової культури та освіти. Водночас посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів владних повноважень не здатні відрізнити категорії «інформаційний запит», «запит на отримання публічної інформації» та «звернення громадянина», що є однією із першопричин наявних процесів збереження рівня інформаційних спорів. Вчений визначає, що запит на інформацію розглядається як «прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні», тоді як звернення громадянина має характер пропозицій, скарг чи клопотання [2]. Забезпечення більшої прозорості та відкритості судового процесу в адміністративному суді є важливою складовою забезпечення правової держави та довіри громадян до судової системи.

Варто зазначити, що у справах про адміністративні правопорушення судовий захист прав громадян забезпечується за допомогою таких особливостей:

– Спрощена процедура: процедура розгляду справи про адміністративне правопорушення є спрощеною, порівняно з цивільними і кримінальними справами, що дає змогу громадянам ефективніше захищати свої права.

– Спрощене позовне провадження, передбачене Кодексом [3], може застосовуватися у випадках, коли вчинене правопорушення належить до категорії

легких або середніх. Основні відмінності спрощеної процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення від загальної такі: засідання проводиться одним суддею; відсутність повного дослідження обставин справи і доведення вини особи, яка обвинувачується у правопорушенні; зниження санкції, яку може бути накладено на особу, яка вчинила правопорушення; відсутність можливості оскарження рішення про адміністративне правопорушення.

– Стислі терміни: у справах про адміністративні правопорушення терміни розгляду справи зазвичай стислі, що дає змогу швидко та ефективно захищати права громадян.

– Порівняно з цивільним та кримінальним судочинством, терміни розгляду справ в адміністративному судочинстві зазвичай є меншими, однак терміни розгляду справ в адміністративному судочинстві можуть варіюватися залежно від складності справи, кількості сторін, обсягу доказів та інших факторів. Тому хоча взагалі терміни розгляду справ в адміністративному судочинстві є меншими, в окремих випадках вони також можуть бути тривалими.

– Законодавство країн може встановлювати максимальні терміни, протягом яких справа повинна бути розглянута судом. У багатьох країнах, як-от США, Канада, Великобританія та країни Європейського Союзу, законодавство передбачає швидкий розгляд справ в адміністративному судочинстві. Наприклад, у деяких країнах такі справи можуть бути розглянуті за допомогою електронної пошти або телефонних дзвінків без потреби у відвідуванні суду.

– Обмеження доказового матеріалу: у справах про адміністративні правопорушення доказовий матеріал зазвичай обмежений, що дає змогу ефективно відстоювати права громадян без додаткових витрат на збір доказів.

Відповідно до ст. 72 Кодексу України про адміністративні правопорушення доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [4].

І. В. Бойко вважає, що докази – це певна інформація, якою учасники адміністративної процедури обґрунтовують свої вимоги, а адміністративний орган встановлює відсутність чи наявність даних про факти й обставини справи [1, с. 74]. Законодавство може обмежувати докази, які можуть бути представлені сторонами під час судового розгляду. Наприклад, закон може обмежувати докази, які були отримані з порушенням прав людини або які є комерційною таємницею. Судді також можуть обмежувати докази, які представляють сторони. Наприклад, суддя може відхилити докази, які не мають прямого відношення до справи або які є недостовірними. Законодавство може також передбачати обмеження на проведення додаткових експертиз або досліджень. Наприклад, за-

кон може вимагати, щоб експертизи були проведені відповідно до певних стандартів і процедур.

Для того, щоб судові рішення ґрунтувалися на істині, заснованій на доказах, першочерговим обов'язком судів є проведення належного судового розгляду з метою заслуховування та розгляду доказів. Так зване право доказів складається здебільшого із процесуальних норм, що стосуються доказування та подання фактів: свідчення свідків, пред'явлення документів чи електронних доказів. Численні правила доказування, які розвивалися у межах різних правових систем, переважно були засновані на досвіді та сформовані різними правовими вимогами щодо того, що є допустимим і достатнім доказом [8, с. 202].

Однак важливо забезпечити, щоб обмеження доказів не ставали перешкодою для досягнення справедливого рішення в справі. Судді мають забезпечувати збалансований підхід до обмеження доказів та ретельно розглядати всі доступні докази, щоб прийняти правильне рішення у справі.

Висновки. Отже, судовий захист прав громадян у справах про адміністративні правопорушення є важливою складовою правової системи будь-якої країни. Його основним завданням є захист прав та свобод громадян та забезпечення справедливості й законності. Він дає змогу громадянам захистити свої права й інтереси в судовому порядку, а також забезпечує дотримання закону та правосуддя. Це допомагає зберегти принцип рівності перед законом, захистити права та інтереси громадян від надмірного втручання в їхні права, а також забезпечити справедливість у процесі вирішення спорів.

Тому важливо відзначити, що громадяни мають право відстоювати свої права та інтереси у справах про адміністративні правопорушення, адже це є однією з головних ознак демократичної держави. У разі виникнення таких ситуацій важливо звернутися до кваліфікованих юридичних фахівців, які нададуть необхідну допомогу та консультації з правових питань. До того ж важливо враховувати думку громадськості під час прийняття рішень щодо реформування судової системи та політики держави щодо правової охорони громадян. Залучення до цього процесу громадських організацій, експертів та активних громадян може допомогти забезпечити ефективний та справедливий судовий захист прав громадян у справах про адміністративні правопорушення.

Для вирішення проблем судового захисту прав громадян у справах про адміністративні правопорушення необхідно проводити комплексну реформу правоохоронної системи та забезпечувати виконання закону відповідно до міжнародних стандартів. Тільки так можна створити довіру громадян до судової системи. Це важливий елемент демократичної держави, що має на меті захист прав громадян та забезпечення їхньої безпеки та благополуччя.

Список використаних джерел

1. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловійова О. М. Адміністративна процедура: конспект лекцій. Харків, 2018. 132 с.
2. Кирильчук В. В. Актуальні проблеми доступу до публічної інформації, 2016. 2/2. URL: http://3222.ua/article/aktualn_problemi_dostupu_do_publchno_nformats.htm
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 20 березня 2023 р. № 807311-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні: монографія. Київ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 208 с.
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
7. Розум І. О. Судове рішення у справах адміністративної юрисдикції: спектральний аналіз дискусійних теоретичних аспектів сутності та правової природи. *Конституційне та адміністративне право*. 2017. № 3(44). С. 54–60.
8. Самонова В. В. Джерела доказів в адміністративному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 202–204. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/51.pdf (дата звернення: 29.03.2023).
9. Семяніста С. Л. Механізм забезпечення захисту права на доступ до публічної інформації в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/71.pdf
10. Стефанюк В. С. Судовий адміністративний процес: монографія. Харків: Академія правових наук України інститут приватного права і підприємства, 2003. 464 с.
11. Тимченко Н. М. Правовий механізм доступу до публічної інформації: сучасний стан та перспективи. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. С. 39–40.

References

1. Boyko, I. V., Zima, O. T., Solovyova, O. M. (2018). Administrative procedure: lecture notes. Kharkiv.
2. Kyrylchuk, V. V. (2016). Actual problems of access to public information. Electronic resource. URL: http://3222.ua/article/aktualn_problemi_dostupu_do_publchno_nformats.htm
3. Administrative Judicial Code of Ukraine: Law of 6 July 2005 № 2747-IV. URL: <https://law.advice.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law dated March 20 2023 № 807311-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Pedko, Y. S. (2003). Formation of administrative justice in Ukraine: monograph. Kyiv. Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine.
6. On access to public information: Law of Ukraine dated 13 January 2011 № 2939-VI. URL: <https://law.advice.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
7. Rozum, I. O. (2017). Judicial decision in cases of administrative jurisdiction: spectral analysis of controversial theoretical aspects of substance and legal nature. *Constitutional and administrative law*. № 3(44). P. 54–60.

8. Samonova, V. V. (2022). Sources of evidence in the administrative process. *Legal scientific electronic journal*. № 1. P. 202–204. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/51.pdf (date of application: 29.03.2023).
9. Semyanista, S. L. (2018). The mechanism of ensuring the protection of the right to access to public information in administrative proceedings. *Legal scientific electronic journal*. № 2. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/71.pdf
10. Stefanyuk, V. S. (2003). Judicial administrative process: monograph. Kharkiv: Academy of Legal Sciences of Ukraine Institute of Private Law and Enterprise.
11. Tymchenko, N. M. (2012). Legal mechanism of access to public information: current state and prospects. *Legal Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*. P. 39–40.

Volodymyr Brulevych. Features of judicial protection of citizens' rights in cases of administrative offenses

In the article, the author examines the peculiarities of judicial protection of citizens' rights in cases of administrative offenses in Ukraine. The author examines the legal position of citizens in cases of administrative offenses, the main legal principles of procedural support for the judicial protection of citizens' rights, as well as the peculiarities of the judicial protection of citizens' rights in cases of administrative offenses related to the determination of the fact of the offense, compensation for moral damage and the execution of court decisions.

Importantly, judicial protection of citizens' rights in cases of administrative offenses is an important component of the legal system of any country. Its main task is to protect the rights and freedoms of citizens and ensure justice and legality. It allows citizens to protect their rights and interests in court, and also ensures compliance with the law and justice.

Therefore, it is important to note that citizens have the right to defend their rights and interests in cases of administrative offenses, because this is one of the main features of a democratic state. In the event of such situations, it is important to contact qualified legal professionals who will provide the necessary assistance and advice on legal issues. In addition, it is important to take into account the opinion of the public when making decisions regarding the reform of the judicial system and state policy regarding the legal protection of citizens.

In order to solve the problems of judicial protection of the rights of citizens in cases of administrative offenses, it is necessary to carry out a comprehensive reform of the law enforcement system and ensure the implementation of the law in accordance with international standards. This is the only way to build citizens' trust in the judicial system. It is an important element of a democratic state and aims to protect the rights of citizens and ensure their safety and well-being.

Keywords: *administrative proceedings, judicial protection, rights of citizens, administrative offense.*